

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
факультет іноземної філології
кафедра німецької мови

Дипломна робота (проект) магістра

з теми

**«ОСОБЛИВОСТІ МОРФОЛОГІЧНОЇ ВАРІАТИВНОСТІ НІМЕЦЬКОЇ
РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи Ger-M19
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (німецька)
за освітньою програмою Німецька мова і
зарубіжна література

Головатюк Ліана Олексіївна

Керівник:

Зданюк Т. В., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри німецької мови

Рецензент:

Свідер І. А., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови

2019 – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВАРІАТИВНОСТІ СЛОВА У НІМЕЦЬКІЙ РОЗМОВНІЙ МОВІ	6
1.1. Поняття варіативності у мовній системі	6
1.2. Варіативність слова у німецькій розмовній мові та суміжні з нею явища ..	15
РОЗДІЛ 2. ВАРІАТИВНІСТЬ НІМЕЦЬКОЇ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ: ФАКТОРИ І ТИПОЛОГІЯ	23
2.1. Фактори варіювання у німецькій розмовній мові	23
2.2. Типологія варіантів слова у німецькій розмовній мові	29
РОЗДІЛ 3. МОРФОЛОГІЧНА ВАРІАНТИВНІСТЬ НІМЕЦЬКОЇ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ	37
3.1. Словотворчі варіанти	37
3.2. Граматичні варіанти форм іменників.....	42
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми. Варіювання є одним із рушійних процесів розвитку мови, що стосується усіх рівнів мовної системи. З поняттям варіювання, яке характеризує мінливість мовних утворень у динамічному аспекті, пов'язане поняття мовної варіативності як результату динамічних змін. Варіативність проявляється у різних способах вираження мовної сутності, в модифікації, різновидах або у відхиленні від певної норми. Варіативність передбачає можливість вибору одного із співіснуючих і конкуруючих варіантів та створює передумови для подальших мовних перетворень.

Актуальність дослідження зумовлена ще й тим фактом, що теорія варіативності лише проходить етап свого становлення. Незважаючи на проведені дослідження явищ мовної варіативності у руслі варіантології, діалектології, стилістики, явище варіативності слова в німецькій розмовній мові недостатньо вивчено. Так, розмовний пласт лексики, який займає проміжне положення між діалектними одиницями і літературною лексикою, до сьогодні залишався поза увагою дослідників явища варіативності слова.

У дослідженнях науковців О. С. Ахманова [4], О. І. Смирницького [59], В. М. Солнцева [61] розкриті поняття мовної варіативності, у працях В. Г. Гака [18], К. С. Горбачевича [27] висвітлюються чинники мовного варіювання, у наукових розвідках Л. І. Бараникова [5], О. І. Блінової [7], З. М. Богословської [10], К. С. Горбачевича [26], Л. К. Граудіної [30], В. Н. Немченко [49], Р. П. Рогожнікова [54], уточнюються критерії ідентифікації варіантів слова і розробляються їх класифікації. Окремі аспекти варіативності на матеріалі німецької мови висвітлюються у працях Н. А. Середи [57], В. М. Лейчик [45], Г. Ф. Юлдашбаєва [71], G. Muthmann [76], P. Braun [74] та ін.

Об'єктом дослідження є варіанти слова в німецькій розмовній мові.

Предметом дослідження є особливості морфологічної варіативності слова в німецькій розмовній мові.

Метою дослідження є опис особливостей морфологічної варіативності слова в німецькій розмовній мові.

Мета дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Розкрити зміст поняття «варіативність».
2. Висвітлити варіативність слова в німецькій розмовній мові та суміжні з нею явища.
3. Дослідити фактори варіювання у німецькій розмовній мові.
4. Розкрити типологію варіантів слова в німецькій розмовній мові.
5. Описати особливості морфологічної варіативності німецької розмовної лексики.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано наступні методи дослідження: аналіз та узагальнення вітчизняної та зарубіжної літератури з проблематики; метод аналізу словникових дефініцій, метод лінгвістичного опису, основними прийомами якого є збір, спостереження, обробка та інтерпретація досліджуваного матеріалу.

Матеріалом дослідження слугували одиниці, ідентифіковані як варіанти слова, загальною кількістю біля 500, виявлені у наступних лексикографічних джерелах: «Великий німецько-український словник» за ред. В.Мюллера, „Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol“ за ред. U. Ammon [u. a.], „Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache“ за ред. Duden, „Das große Fremdwörterbuch“ за ред. Duden, „Wörterbuch der deutschen Umgangssprache“ за ред. Н. Кюппер, «Німецько-російський словник розмовної лексики» за ред. В. Д. Девкіна та «Німецько-російський словник розмовної мови» за ред. А. В. Безрукова.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування отриманих результатів на лекційних та практичних заняттях з курсів «Лексикологія німецької мови» та «Стилістики німецької мови».

Апробація результатів дослідження здійснювалася на: I-й Міжнародній науково-практичній конференції «Мова та мовлення: лінгвокультурологічний,

комунікативний та дидактичний аспекти» (20-21 листопада 2019 року, м. Кам'янець- Подільський), III-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (18-19 березня 2020 р. м. Кам'янець-Подільський), II-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід і перспективи» (9 квітня 2020 р. м. Кам'янець-Подільський), звітній науковій конференції студентів за підсумками НДР у 2019-2020 н.р. (23 квітня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський), II-й Міжнародній науково-практичній конференції «Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти» (19-20 листопада 2020 року, м. Кам'янець- Подільський).

Публікації.

1. Головатюк Л. До проблеми варіативності слова в німецькій розмовній мові. *Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції «Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти»*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2019. с. 32-35.

2. Головатюк Л. Словотворча варіативність як одне з дискусійних питань у сучасній варіантології. *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи»*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2020. С. 36-38.

3. Головатюк Л. Словотворчі варіанти в німецькій розмовній лексиці. *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти»*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2020. С. 40-42.

Структура дипломної роботи магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що варіативність слова є однією з найважливіших характеристик німецької розмовної мови. Варіативність слова охоплює різні групи слів, різні пласти розмовної лексики, виявляється на різних сегментах слова з його морфемної структури і на різних рівнях слова.

Отже, варіантами слова у німецькій розмовній мові визначаються регулярно відтворювані видозміни одного і того ж слова, що зберігають тотожність морфологічної структури, лексичного і граматичного значення і розрізняються за одним або декількома наступними показниками: 1) за фонетичним (складом фонем, місцем наголосу і (або) кількістю наголосів); 2) синтетичними і (або) аналітичними засобами а також способами утворення граматичних форм; семантично незначними морфемами.

До суміжних з варіантами слова явищ відносяться синоніми і пароніми.

Подібність між синонімами і варіантами слова полягає у позначенні одного і того ж денотата різними матеріальними оболонками. Різниця заснована на тому, що варіанти є формальними різновидами одного і того ж слова з тотожною морфологічною структурою і тотожним лексичним значенням, синоніми, навпаки, відносяться до різних лексичних одиниць, значення яких не обов'язково має збігатися, внаслідок цього взаємозамінні синоніми можуть бути, як правило, в одному із значень.

Пароніми, як однокореневі слова з частковою схожістю і повним або частковим семантичним розходженням, відрізняються від варіантів слова наявністю різних афіксальних словотворчих морфем, що також відносить їх до різних понять. Тим не менш, деякі пароніми при мінімальній відмінності у морфологічній структурі є рівнозначними і у цьому випадку утворюють перехідну з варіантами зону.

Варіювання у німецькій розмовній мові обумовлено комплексним характером даної мовної підсистеми, взаємодією внутрішньоструктурних закономірностей і

зовнішніх чинників, серед яких найбільш вагомими є міжмовні контакти і контакти з одномовними соціально і територіально детермінованими підсистемами.

В ході дослідження було виявлено пласт варіативної лексики у німецькій розмовній мові та описані особливості морфологічної варіативності німецької розмовної лексики.

Морфологічна варіативність у розмовній німецькій мові реалізується у словотворчих і граматичних варіантах. Словотворче варіювання у межах тотожності морфологічної структури слова охоплює незначну групу складних іменників і прикметників з коливаннями сполучних елементів, а також з варіюванням основи між одніною і множиною.

Особливість граматичної варіативності у німецькій мові пов'язана з особливостями граматичної будови німецької мови і полягає в тому, що вона може торкатись аналітичних і синтетичних формоутворюючих засобів. Найбільш кількісною групою одиниць з коливанням граматичного роду є група іменників з варіюванням між чоловічим і середнім родом. До цієї групи також належать різноманітні за структурою запозичення. Варіанти з коливанням між чоловічим і жіночим родом представлені: а) варіантами, в яких родова належність виражена аналітично, а також проявляється у варіюванні парадигм сильної і жіночої відміни; б) формами, що представлені не лише аналітичним способом, але і синтетичним показником родового значення. Нечисленні варіативні пари з коливанням між жіночим і середнім родом складають слова, які за структурою є усіченими, а також слова, що служать для номінації осіб жіночого роду, і окремі випадки, які не підлягають певній систематизації. Варіанти утворення форм генитива зводяться до двох груп: а) одиниці, що відносяться до різних словозмінних парадигм; б) іменники сильної відміни з коливанням у вживанні генитивної флексії - (e) s.

Варіювання форм множини полягає у коливаннях між суфіксальними формами і безсуфіксними, в утворенні форм множини за допомогою внутрішньої флексії. Багато варіантів пояснюються регіональною диференціацією німецької мови. Варіативні форми множини запозичених слів, а також гібридних утворень, включають асимільовану форму або іншомовну форму множини.

Дослідження показало, що до варіативності схильні такі класи слів як іменники, прикметники, дієслова, прислівники і вигуки. У розподілі класів слів за типами варіювання у розмовній німецькій мові спостерігаються певні тенденції. Німецькі розмовні іменники представлені у всіх типах формального варіювання.

Аналіз емпіричного матеріалу показав, що значну кількість варіативних одиниць складають територіально-марковані одиниці. У даній особливості відбивається специфічний статус німецької розмовної мови, яка є комплексною неоднорідною мовною підсистемою, що сформована за участю німецьких регіолектів і соціолектів.

Одиниці, що утворюють варіантні пари або ряди, не є обов'язково рівноправними, і, таким чином, взаємозамінними. Нерівноправні варіативні одиниці можуть бути хронологічно або територіально диференційованими, відрізнятися за частотою вживання, емоційно-експресивним забарвленням, ступенем близькості до літературної норми. Дані властивості варіантів свідчать про те, що варіативність слова у німецькій розмовній мові не є надмірною, а, навпаки, виступає одним з чинників різноманітності засобів мовного вираження.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРНЫХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке: Учебное пособие. М. : Флинта : Наука, 2005. 416 с.
2. Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии. Изд. 3-е М. : Книжный дом «Либроком», 2009. 296 с.
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Изд. 2-ое, стереотип. М.: Советская энциклопедия, 1969. 608 с.
4. Ахманова О.С., Бельчиков Ю.А., Веселитский В.В. К вопросу о правильности речи. *Вопросы языкознания*. 1960. № 2. С. 35-42.
5. Баранникова Л.И. Вариантность языковых систем и проблема типологии вариантов. *Вариантность как свойство языковой системы: Тезисы докладов*. – Ч.1. К. : Наука, 1992. С. 19-20.
6. Бережан С.Г. Семантическая эквивалентность лексических единиц.– Кишинев : Штиинца, 1973. 372 с.
7. Блинова О.И. К вопросу о пределе формального варьирования диалектного слова. *Актуальные проблемы лексикологии и словообразования*. – Новосибирск, 2002. Вып. 1. URL:<http://www.philology.ru/linguistics2/blinova-72.htm> (дата звернення: 05.11.2019).
8. Богословская З.М. Существует ли формально-семантическое варьирование слова? *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2011. №9 (111). С. 57-60.
9. Богословская З.М. О разных уровнях и ступенях анализа формальных вариантов слова. *Вестник Томского государственного университета*. 2007. №296. С. 21-23
10. Богословская З.М. Диалектная вариантология: лексикологический и лексикографический аспекты автореф. дис. ... д-ра. филол. наук. Томск, 2006. 40 с.
11. Бондарко А.В. Инварианты и прототипы в системе функциональной грамматики. *Проблемы функциональной грамматики. Семантическая*

- инвариантность/вариативность* / Отв. ред. А.В.Бондарко. СПб. : Наука, 2003. С.5-36.
12. Букчина Б.З. Орфографические варианты. *Литературная норма и вариантность: сборник научных трудов* / АН СССР; ред. Л. И. Скворцов. М. : Наука, 1991. С. 215-233.
 13. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие // *Новое в лингвистике*. Вып. 6. – М.: Прогресс, 1992. С. 25-60.
 14. Валгина Н.С. Активные процессы в современном русском языке: Учебное пособие для студентов вузов. К. : Логос, 2003. 304 с.
 15. Вереш М. Т. Аббревіатура у німецькій теологічній термінології. *Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць*. Київ, КВЦУ, 2009. Вип. 26. Ч. 1. С. 157 – 161.
 16. Виноградов В.В. О формах слова // *Известия Академии наук СССР. Отделение литературы и языка*. М. : Изд-во АН СССР, 1944. Т. III. Вып. 1. С. 31–44.
 17. Вопросы лингвострановедения и лексикологии. Межвузовский сборник статей, аннотаций, рецензий, библиографий под ред. В. Д. Девкина. М.: Прометей, 2003. 297 с.
 18. Гак В.Г. Языковая вариантность в свете общей теории вариантности (к проблеме факторов и роли вариантности в языке). *Вариантность как свойство языковой системы: Тезисы докладов*. Ч.1. М.: Наука, 1992. С.72-75
 19. Гак В.Г. Слово. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. 2-е изд. М. : Большая российская энциклопедия, 1998. С. 464 - 467
 20. Гак В.Г. Языковые преобразования. М. 1998. 768 с.
 21. Глинкина Л. А. Грамматическая вариантность. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2012. №20 (18).
 22. Головатюк Л. До проблеми варіативності слова в німецькій розмовній мові. *Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції «Мова та мовлення: лінгвокультуро-логічний, комунікативний та дидактичний*

- аспекти». Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2019. с. 32-35.
23. Головатюк Л. Словотворча варіантність як одне з дискусійних питань у сучасній варіантології. *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи»*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2020. С. 36-38.
 24. Головатюк Л. Словотворчі варіанти в німецькій розмовній лексиці. *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Мова та мовлення: лінгвокультуро-логічний, комунікативний та дидактичний аспекти»*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2020. С. 40-42
 25. Головина Э.Д. К типологии языковой вариантности. *Вопросы языкознания*. 1993. № 2. С. 58-63.
 26. Горбачевич К.С. Вариантность слова и языковая норма. / Отв. ред. Ф.П. Филин. Изд. 2-е. М : Книжный дом «Либроком», 2009. 240 с.
 27. Горбачевич К.С. Вариантность слова как лексико-грамматический феномен. *Вопросы языкознания*. 1995. № С. 55-64.
 28. Горбачевич К.С. Зоны вариантности слов и нормы русского литературного языка. *Вопросы языкознания*. 1994. № 5. С. 77-86.
 29. Граудина Л.К. Варианты языковые. Энциклопедия / Гл. ред. Ю.Н. Караулов. М : Изд. дом «Дрофа». С.61-63.
 30. Граудина Л.К., Ицкович В.А., Катлинская Л.П. Построение словаря. / Под ред. С.Г. Бархударова, И. Ф. Протченко. М. : Наука, 1996. 456 с.
 31. Грицай І. С. Мовні особливості сучасних засобів масової інформації. URL:http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/01_%20Hrytsai_movni_oseblyvosti.pdf.
 32. Домашнев А.И. Проблемы классификации немецких социолектов // *Вопросы языкознания*. М., 2009. № 2. С. 127-139.
 33. Домашнев А.И. Современный немецкий язык в его национальных вариантах.

- Л. : Наука, 2003. 232 с.
34. Ельмслев Л. Прологомены к теории языка: Пер. с англ. / Сост. В. Д. Мазо. М. : КомКнига, 2006. 248 с.
 35. Жеребило Т.В. Словарь лингвистических терминов. URL: http://lingvistics_dictionary.academic.ru/ (дата обращения: 05.11.2019).
 36. Иванникова Е.А. К вопросу о взаимоотношении понятия варианта с понятием синонима. *Синонимы русского языка и их особенности* / Под редакцией А.П. Евгеньевой. Л. : Наука, 1982. С.138-153
 37. Капранов В.А. Фонетическая вариантность слова и синонимия. *Лексическая синонимия*: Сб. ст. / Отв. ред. С.Г. Бархударов. М. : Наука, 1967. С.137-141.
 38. Карцевский С.О. Об асимметричном дуализме лингвистического знака. URL: <http://philologos.narod.ru/classics/karz.htm> (дата обращения: 05.11.2019).
 39. Копчук Л.Б. Статус обиходно-разговорного языка в системе немецких социолектов // *Материалы конференции*. СПб. : Наука, 2002. С. 102–108.
 40. Королев Н.И. Некоторые аспекты морфологической вариантности. *Вариантность как свойство языковой системы*. Ч.1. М. : Наука, 1992. С.134-137.
 41. Крысин Л.П. К социальным различиям в использовании языковых вариантов. *Вопросы языкознания*. 1973. № 3. С. 37-49.
 42. Кукина Е.С. Слова на -i в современном немецком языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1999. 16 с.
 43. Кулешова Н.А. Морфологическая и словообразовательная ассимиляция англоязычных заимствованных единиц в национальных вариантах немецкого языка: автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 2009. 26 с.
 44. Лабов У. Отражение социальных процессов в языковых структурах / Пер. Ю.Д. Апресяна // *Новое в лингвистике*. Вып. 7. Социолингвистика / Общ. ред. Н.С. Чемоданова. М. : Прогресс, 1975 С. 320-335.
 45. Лейчик В.М. Лексическая вариантность и ее разрешение в системе, норме и речи (на материале научно-технических и общественно-политических терминов). *Вариантность как свойство языковой системы*. Ч.1. М. : Наука,

1982. С.140-142.
46. Любчук Н. В. Відтворення іншомовних назв відомств, партій, організацій німецькою й українською мовами. 2015. №27. С. 261.
 47. Медведюк І. О. Відтворення національно-специфічних реалій німецької мови в українських перекладах. Рукопис. Робота на здобуття кваліфікаційного рівня магістр. Спеціальність 8.020303 – мова та література (німецька). Волинський національний університет імені ЛесіУкраїнки. Луцьк, 2012.
 48. Москальская О.И. Норма и варьирование в современном немецком литературном языке. *Иностранные языки в школе*. М., 1987. №6. С. 2-14.
 49. Немченко В.Н. Спорные вопросы вариантности слова (грамматические формы слова в их отношении к лексической вариантности). *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия «Филология»*. 2010 №4 (2). С. 647-649.
 50. Нещименко Г. П. К рассмотрению динамики языковой ситуации через призму процессов интеграции и дифференциации. *Глобализация-этнизация: этнокультурные и этноязыковые процессы в 2 кн.* / [отв.ред. Г. П. Нещименко]. Кн.1. М. : Наука, 2006. С.38-69.
 51. Никольский Л.Б. Понятие инварианта и варианта в социолингвистике. *Вариантность как свойство языковой системы: Тезисы докладов*. Ч.2. М. : Наука, 1998. С. 24-25.
 52. Новиков А.А. Синонимия // *Языкознание*. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. 2-е изд. М. : Большая энциклопедия, 1998. С. 446- 447.
 53. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. 4-е изд., доп. М.: Азбуковник, 1999. URL: <http://www.ozhegov.com> (дата обращения: 05.11.2019).
 54. Рогожникова Р.П. Соотношение вариантов слов, однокоренных слов и синонимов. *Лексическая синонимия*: Сб. ст. / Отв. ред. С.Г. Бархударов. М. : Наука, 1967. С. 151-163

55. Сатковская О.Н. Слова и морфемы на –о в современном немецком языке: дис. ... канд. филол. наук. М., 2002. 322 с.
56. Семенюк Н.Н. Некоторые вопросы изучения вариантности. *Вопросы языкознания*. 1965. № 1. С. 48-55.
57. Серета Н. А. Національно-культурна маркованість лексичних одиниць у німецько-українському перекладі. 2019. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v39/part_3/20.pdf.
58. Скребнев Ю.М. К вопросу об «ортологии». *Вопросы языкознания*. 1961. № 1. С. 140-142.
59. Смирницкий А.И. К вопросу о слове (проблема «тождества слова»). *Труды Института языкознания*. т. 4. М., 1984 С.4-49.
60. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. М. : Изд. лит. на иностр. яз., 1985. 260 с.
61. Солнцев В.М. Вариантность. *Языкознание. Большой энциклопедический словарь* / Гл. ред. В.Н. Ярцева. 2-е изд. М. : Большая российская энциклопедия, 1998. С. 80-81
62. Солнцев В.М. Вариативность как общее свойство языковой системы. *Вариантность как свойство языковой системы: Тезисы докладов*. Ч.1. М. : Наука, 1982. С. 70-73.
63. Солнцев В. М. Язык как системно-структурное образование. М. : Наука, 1971. 294 с.
64. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию / Переводы с франц. яз. под ред. А. А. Холодовича; Ред. М. А. Оборина; Предисл. проф. С. Чемоданова. М.: Прогресс, 1977. – 696 с.
65. Степанова М.Д. Словообразование современного немецкого языка / Под ред. Т.В. Строевой. М. : Изд-во литературы на иностранных языках. 1953. 376 с.
66. Трубецкой Н.С. Основы фонологии / Пер. с нем. А.А. Холодовича; Под ред. С.Д. Кацнельсона. М. : Аспект Пресс, 2000. 352 с.
67. Философский энциклопедический словарь. URL: http://dic.academic.ru/contents.nsf/enc_philosophy/ (дата звернення: 05.11.2019).

68. Хворова А. А. К культурні реалії як відображення національних особливостей Німеччини та США та їх переклад на українську мову. Рукопис. 85 с. URL: <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/151743>
69. Худяков А.А. Теоретическая грамматика английского языка: Учеб. пособие для студ. филол. фак. и фак. ин. яз. высш. учеб. заведений. М : Издательский центр «Академия», 2010. 256 с.
70. Шемчук Ю.М. Лингвотолерантность в эпоху глобализации. *Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М.А. Шолохова. Филологические науки.* 2013. № 1. С. 95-98.
71. Юлдашбаева Г.Ф. Парадигматика иноязычного существительного в немецком языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Уфа, 2004. 20 с.
72. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. 2-е изд. М. : Большая российская энциклопедия, 1998. 685 с.
73. Ярцева В. Н. Проблема вариативности и взаимоотношение уровней грамматической системы языка. *Вопросы языкознания.* 1983. № 5. С.17-24.
74. Braun P. Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache. Sprachvarietäten. Stuttgart: Kohlhammer, 1998. 265 S.
75. Eichinger Ludwig M. Sprache und Sprachgebrauch im Süden Deutschlands. *In: Elisabeth Knipf-Komlósi; Nina Berend (Hgg.)* 2001. S. 61–94.
76. Muthmann G. Doppelformen in der deutschen Sprache der Gegenwart. Studie zu den Varianten in Aussprache, Schreibung, Wortbildung und Flexion. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1994. 487 S.
77. Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol / Ammon U., Bickel H., Ebner J. u.a. Berlin; New York: Walter de Gruyter, 2004. 953 S.